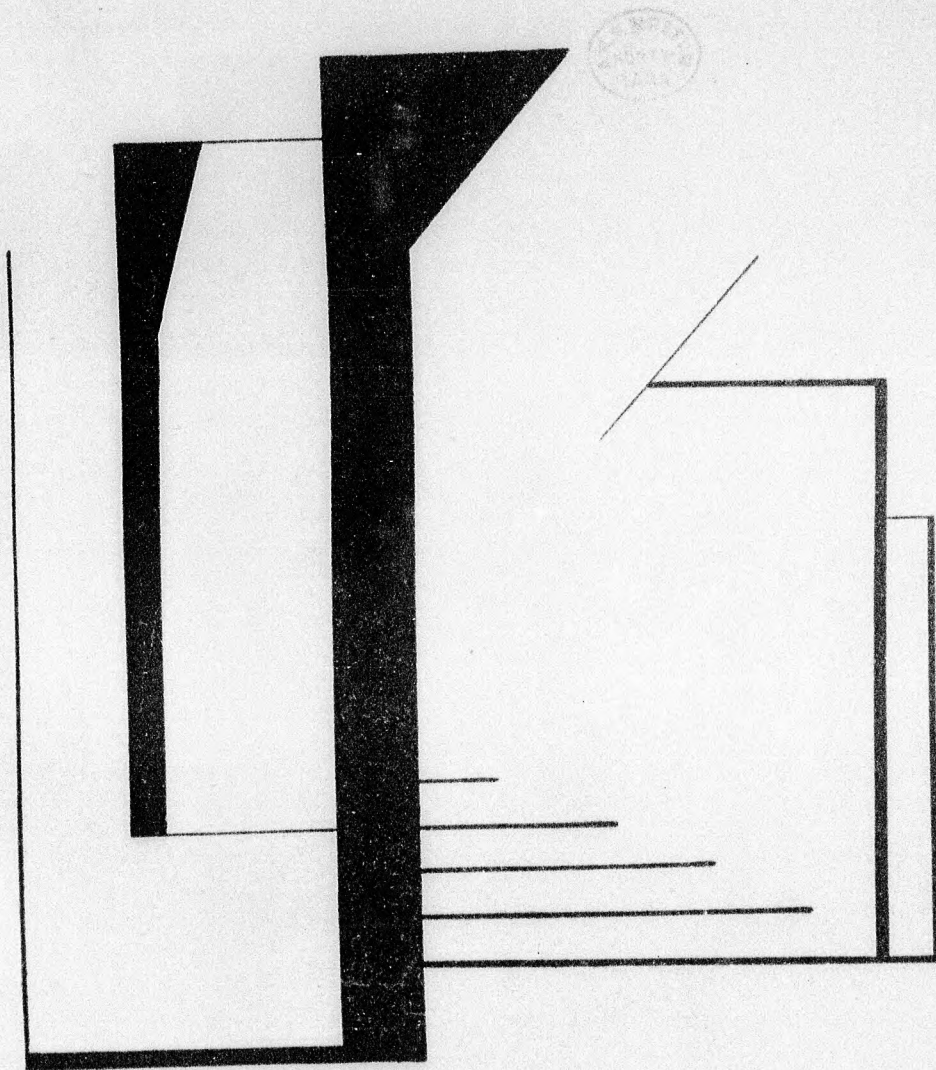

MA AKTIVISTA FOLYÓIRAT

Viking Eggeling

Horizontál-vertikal orchester

JEGYZET A MŰVÉSZETRŐL**TRISTAN TZARA****(Paris)**

A magasság elénekli mit a mélyben beszélnek. A természet teljességben organizált, mesés hajókötézetek a fénypont felé, a principiumokban, melyek hierarchiában rendezik a kristályokat a férgeket mint a fát.

Minden természeti tárgy megőrzi organizációja tisztaságát, elrejtetten, viszonylatokból merítve melyek mint lunáris fények csoportosulnak, középpontja egy keréknek, mely végtelenbe forogna, szférába, odakötözi szabadságát utolsó abszolút létét ezen elsorolhatatlan konstruktív törvényekhez.

Nővérem gyökér, virág, kő.

Az organizmus teljes egy átinazottság néma intelligenciájában és megjelenésében.

Az ember piszkos, megöli az állatokat, a növényeket, testvéreit, viszálykodik, intelligenciája van, sokat beszél, nem tudja megmondani amit gondol.

De a művész teremtő: formát tud kidolgozni, mely organikussá lesz. Dönt. Jobbá teszi az embert. Gondoza a szándékok kertjét, rendez.

Egy alapelv tisztasága tesz boldoggá, látni a horizontálon túl, mely nagyobbodik távol földek: vegetális ujságait megcsendesítve; jégnövényzetet. A vertikálison: a komoly gondolatban a végtelen előtt érezvén egy pillanat mélységét egy állat előtt.

H. Arp.

a szimmetria

végtelen éjjeli virág

hol a szürkület és a madár a napudvar enyhe lesznek és a komló felhág

a virág kristály vagy bogár lesz, szeretőn, csillag egyszerű életet élni.

Ha ki élni tudja a csodát felhágott a magasra, ahol véred rendje az arkangyaloknak, orvossága az asztronómiának, olvasó — egyszerű szívekbe tisztán felgyülemlött hívőség — bölcsesség megismerés.

Ford: Gáspár Endre

EGY HARCOS ÉLETNAPJÁNAK**PROGRAMMJA****JOHANN MEYER****(Hollandia)**

6 óraker ébredés

késlekedőn elnyújtózva maradni és a gondolat-fennsíkra lebegni 7-ig

7 óraker felkelni

öltözködni és mosakodni félkilencig gondolatelőkészítés a reggelihez

reggelizés feltizig

fálnaktámaszkodni 11-ig

körülzimatolni feltizenkettőig

12-ig egy bankárt megcsapolni

12-től 1-ig bankároperáció utáni tisztálkodás szolgálai — feudálkispolgártermészetpoézistól okosodni szelet izlelni és tisztességes napmeleget beszopni

félszemmel élesen zsákmányt válogatni délre gondolatelőkészítgetés ebédhez

1 óraker enni kettőig

gondolatdisznó elterpeszkedve háromig

3—4 szociális misszióban vonagló hölgyet ágybacipelni termékenyítés kerülendő értékes fehérneműt elvinni vagy széttépni

4-től 5-ig nyugalom gondolatdisznó egy keveset az

örök etikán zabálódni ha lehetséges még egy bankárt vagy gyáriparost lóvá tenni

5-től 7-ig (naponta) óvintézkedéseket szerkeszteni gyüge idealisták és forradalmi betűszajhák veszedelme ellen ha evés előtt még akad fölös időnéhány gyereket aludnitérés előtt óvn iskoláktól, szülőktől és a rendőrségtől gondolatelőkészítés evéshez

7-től 8-ig nagyevés nehéz

8-tól 9-ig emésztés előkészülettevés a költségek restaurálására bankárok vagy gyárosok vércsapolása révén 9 kor utkaparó vagy kirmeszlányt megfürdetés és fölülvizsgálás után ágybavinni és ha lehetséges megtermékenyíteni

teázni vele 11-ig

11-től 12-ig komoly hátramérlegelés legszivesebben Janus világbarátok fraseurók reklámforradalmárok kiirtásának tervéről

12 kor egyedül aludni menni

Ford. Barta Sándor

OCEÁN**HUMBERTO RIVAS****(Madrid)**

Az acélmetsopoliszok

hőmpölyögnek az összes tengerekben

Az óceán

ablak

Időről időre

minden szélnek kitarva

a messziben

egy táj erdősége

mely szívósan belefurja

horgonyos gyökereit

a mozdulatlan öbölbe

a távoli sikság felcsatolta algaövé

és a fehér majorságok körben forognak

Egy kóbor fa szigetén

sebzett madár csüggeszti le szárnyát

Az összes felhők

megettik szívacskaikat a kémények leheltében

és az egyhangulagos szirének

átlyukgatják a kő smirglizett kristályát

Az egyidejű térben

távoli szavak dübörgése

és a szétszórt városok a transzatlantikok fölébe ugranak

A hajóvágta nyomot

postagalambok barázdálják fel

Éjjel

életmentői

a hajótörött csillagoknak

Utazó remények rajai

Vibrálnak a habok között

és a kormányzászló kering az elveszett utak felett.

Az alvó vasmacska

nem tudja milyen partba hasít bele álma

Föld

a föld a messzeségben egy másik határnélküli tenger.

Ford. Gáspár Endre

SZINPAD

2. FORMAPROBLÉMÁK

I.

Cselekvés az, ami valamit bizonyos irányban előrevisz.

A cselekvés lehet pozitív és negatív.

Pozitív akkor, ha ténylegesen előrevisz valamit.

Negatív akkor, ha megakadályozza egy másik valaminek az előrejutását és ezen a révén éri el (vagy közelíti meg) a célját.

A szinpadon pozitív és negatív cselekvések történhetnek.

II.

A szinpadon a cselekvések: szimbolumai a lényeg kiteljesedésének.

A szimbólikus cselekvés megjelenési formája (eszköze) lehet minden, ami mozgás: a szó, a gesztus, a fény, a zenei, a mechanikus hang, a hangtalanság és a mozdulatlanság.

E szerint a szinpad művészete a legteljesebben kötetlen formákkal indul. A formákat mindig maga a szimbólum határozza meg és csak az egyes esetek kompozíciós követelményei szabják meg az elhelyeződésüket, az egymáshoz való viszonyukat.

Az összes „jólbevált” esztétikai és technika szabályok csak megkötői lehetnének a formák megkötésében a lényegnek. Ezek tehát már eleve nemlétezőknek tekintendők.

A teljes szinpad — művészi alkotás, amely az egy örök törvényen kívül maga alkotja meg a törvényeit, a saját maga alkotta szabályok — pedig csak esetről esetre szóló érvényűek. A maradandó érvényű törvény az, hogy a szinpad a lényeg cselekvését, megtörtetését adja.

A szinpad alkotóművésze a megtörtetés számára mindig a legegyszerűbb megjelenési formákat választja: azokat a formákat, amelyek a legközelebb állanak a lényeghez, a legteljesebben kifejezik a lényeg cselekvését, a legtágabb perspektívát nyitják a lényegre. Vagyis: a történet minden egyes fázisában benne van az egész lényeg, a maga törvényszerűségével.

Ebből következőn a történetek is törvényszerűek; törvényszerűségük azonban nem formai, hanem a legszigorúbban lényegi törvényszerűség.

Valami nem azért történik úgy, ahogy történt, mert az előtte való történet az együvé tartozandósággal meghatározta, hanem mert a lényegből következőn így kellett történnie. Szóval a történet miértjében csakis a lényegből eredő törvényszerűség a fontos és az esetlegességek csekélyek.

Egyszerű példával: ha valaki a kemény járdán, szöges csizmában elindul egy fa irányában, ebből nem annak kell következnie, hogy a csizma kopog a járdán és a fa leveleinek körvonalai egyre desebbre tisztulnak az elindult szemek előtt, mert az elindulás tényében se a kemény járdá, se a szöges csizma, se a levelek körvonalai nem fontosak. Egyedül a cselekvés lényege a fontos: az elindulás miértje. Tehát az elindulás tényéből ebben az esetben a fa megközelítése következik. A járdá, szöges csizma, a levelek megfigyelése csak lehetőségek, esetlegességek, formszerűségek.

A szinpad alkotásnak a megalkotás szempontjából nem fontosak a lehetőségek, esetlegességek, formszerűségek, hanem csak a célnak legegyszerűbb uton való elérése. Az elérés folyamatában a legegyszerűbb ut (az egyszerűség) törvényszerűsége válogatja meg a módot, az eszközöket. Ha tehát az előbbi példa embere mezítláb és a járdá melletti árokban haladva éri el a legegyszerűbben a fát, semmi akadálya annak, hogy mezítláb, az árokban menjen. Nem akadály elsősorban az, hogy évtizedek óta megszoktuk, hogy az ember csizmában és a járdán jár. Tehát nem akadály az ugynevezett valószerűség felborítása.

Mert mindaz, amit ilyen értelemben valószínűnek nevezünk, nem más, mint formszerűség. Ami megtörténhetik, az egyúttal valószínű is, ha nem is volt rá eddig példa.

A valószínű történetek eshetősége megszámlálhatatlan a mozgástörvény keretein belül.

A történet a mozgástörvény keretein belül a szinpadon is minden valószerűségben megtörténhetik.

A mozgástörvény a lényeg törvénye.

III.

A szinpadon minden, ami van, esemény.

A szín is, a hang is, a tér is, az idő is, a fény is és maga az ember is.

Az alkotóművész tehát megtörtétteti a teret, az időt, a hangot, az embert.

Ennek következtében a szinpadon nincs a cselekvés formai kompozíciójából következő időbeosztás, nincs kulissza; nincs állandósított térhatár; nincs mozdulatlanra összehangolt szinkompozíció (kép!), nincs nappali, éjjeli, borús stb. világítás és nincs beszélő ember, vagy tömegalkotó statisztatömeg (mozgó kép!). Amit külön, nagyon ki kell hangsúlyozni egyes legújabb törekvésekkel szemben: nincs kép.

Ellenben van:

IV.

Maga a szinpad nem más, mint a tömeg elé és a cselekvés alá adódó térlehetőség. Semmi több.

Olyan térlehetőség, amelyen minden cselekvés megtörténhet. Az, hogy térlehetőség, azt jelenti, hogy a dráma, illetve a teljes szinpad, minden története megtalálja itt a maga fizikai teret, ahol a cselekvés helye szintén megtörténik. Az egyes történetek megtörtetéséhez szükséges terek a nagy térlehetőségen tehát szintén megtörténnek.

Vagyis a szinpadot nem zárják le előre elkészített kulisszák, amelyek a függöny felgördülésekor már várják a bennük végbemecsendő történeteket, amiket szigorúan elhatárolnak és bekereteznek — hanem az egyes mozgási területek a dráma belső mozgásának megfelelően keletkeznek, fejlődnek és változnak a szinpadon.

Technikai kivételben: a szinpadon a cselekvés alá adódó teret síkok, függönyök, színek adják, amelyek csak akkor világosodnak ki, amikor előttük a cselekvés megtörténik. Azaz a szinpadnak csak az a része világosodik meg, ahol a cselekvés történik. A szinpad, mint egész térlehetőség a történeteknek megfelelően részekre osztható, amelyek lehetnek el nem választottak, de lehetnek külön függönyökkel

is elzárhatók, s amíg a színpad másik vagy harmadik (megvilágosodott) helyén végbemegey a történés, a függöny mögött megtörténhetnek a síkváltozások (ha szükségesek) vagy a váltakozóan becső más-más színű fénytömbök tagolják és kapcsolják az el nem választott teret.

Igy a színpad egy folytonosan mozgásban levő történés.

A világítás itt, az egyes (mondjuk így) színekre tagozódik és a színpadra becső fénytömbök, reflektorok, fejtépek, vagy például az asztalon elhelyezett, a nézőtől eltakart lámpák végzik, amelyek az utóbbi esetben csak a színész arcát világítják meg.

A világítás tehát szintén megtörténik, ott, ahol szükség van rá. Mozog. Fejlődik. Változik. Megadja az egymásutánt, a gyorsaságot, anélkül, hogy beállított lenne.

A fénynek ilyenképpen való használata egyúttal megtörténteti a térbeli és időbeli távolságokat és közelségeket. Egyben formailag feloldja azt a természetes távolságot, ami a nézőtérben ülő hét-köznap ember, vagy ünnepesre-készülő ember és a színpadon megtörténő ünnepes ember közt van.

A színpad — mint minden a történetet elősegítő eszközt — használja a színeket is. Csak hogy nem abban az értelemben, hogy színek aláfestik vagy a „lélek-állapotot“, vagy a „hangulatot“, vagy hogy a színek kiegészítői a színpadon adódó „képek“-nek — hanem úgy hogy a színek jelentik a történetek belső dinamikáját.

Mert: vannak aktív és passzív színek.

A történés megkövetelheti a színek alkalmazását: azaz bizonyos esemény csak bizonyos színben mehet végbe. Ebben az esetben az aktív vagy passzív színek segítői a cselekvésnek, szimbólumai a dinamikának. Például: egy egy történés kifejlődésben, a színében kifejlődő (változó) atmoszférában megy végbe.

(Zárójelben: Ha valaki mindezekre azt mondaná, hogy a mechanikának ilyen nagymértékű kihasználása technikussá teszi a színpadot, annak ezt mondhatjuk: Az író írhat tollal, írógépen és használhatja a diktafont. A festőt senki sem akadályozhatja meg abban, hogy a legujabb összetételű jobb festékeket, vagy ecseteket, vagy más eszközöket használja alkotás közben. Tehát a színpad is igénybe veheti minden eszközét a tökéletesedett mechanikának, amely ránézve csak egyszerű kifejezési lehetőség. Már pedig a teljes színpad művészt a színpad élénk elevenedésekor alkotás közben látjuk.)

V.

A teljes színpad színésze alkotóművész. Alkotóművész a dráma művésszel és rendezővel együtt. Az ő feladata a szó, a mozdulat, a hang eszközével megtörténetni a szimbólumot.

A színész nem a mozdulat szépségéért, nem a hangok elrendezettségéért, a szók dinamikájáért beszél és mozog, hanem a lényegért cselekszi meg a mozdulatot, a hangot, a szót.

A drámában a szó egy-egy jelzőlámpás, amely a maga helyén felragyogva megvilágítja mindazt, ami mögötte él. A színész az, aki ezeket a jelzőlámpásokat a kellő időben felgyújtja, világossággal, színnel és mozgással telíti. A szavak így nem mozaikdarabkák, amikből össze lehet állítani egy (egységes vagy kevésbé

egységes) képet, mert minden szóban külön-külön is megtörténik az egész lényeg. A szók (a mondatok) egymásutánja tehát a megtörténés mozgását, folytonosságát adja. A színész ezt a mozgást esetről-esetre mindig megépíti, dinamikával telíti.

A szó dinamikája meghatározza a hozzá adódó testmozgást.

A pantomimikus mozgás egyenértékű a szóval. A test harmonikus, vagy diszharmonikus vonalaiban mozgó, fejlődő és kiteljesülő szimbóluma a lényeknek. Kompozicionális alkotóeleme a nagy rendnek (a lényeknek) és a teljes színpad „nagy rendjének“ a teljes színpadon élő cselekvésekbe teljesedett káosz törvényszerű elrendezettségének.

A színész is egyik alkotója ennek a törvényszerűségnek.

VI.

A törvényszerűségnek szimbólumai a mechanikus hangok is.

A bármivel előidézhető bármilyen zörejek, ha nem a zörej előidézőjét akarják jelteni, vagy jelezni. Gépek kattogása. Lábak dobbanása. Vizek zuhogása. Stb. stb. Mindezek azonban csakis akkor alkalmazhatók, ha nem „automobil érkezését“, tömegek rohánását, vizesést, felhőszakadást stb. akarunk velük mondani, hanem csakis a mozgás dinamikáját, törvényszerűségét (fizikai természetét) jelezzük.

Cselekvést adhat a színpadon pl. a zongora egy-szerű skálája is, vagy a hegedűk feljajdulása, kürtök vonítása. Ezekkel az eszközökkel azonban ép úgy kell bánni, mint a világítási effektusokkal. Használatuk csakis ott indokolt, ahol elkerülhetetlen; vagyis ahol a történésnek elsődleges megnyilvánulási formái, s ahol a történetet semmi más, csakis ez fejezi ki.

VII.

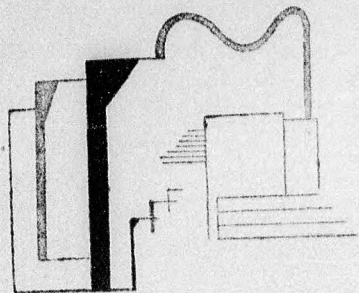
Mindaddig külön még nem esett szó a drámáról. Nem véletlenül történt. Mindabban, amit eddig elmondottam, maradék nélkül benne van a dráma is. Benne van elválaszthatatlanul s hogy a cikknek nincs külön „dráma“ fejezete: ezt az elválaszthatatlanságot demonstrálja.

A színpad nem azért van, hogy ott a dráma „előadásra kerüljön“ s a dráma nem azért van, hogy a színésznek legyen mit „játszani“ s a színpadon legyen mit „játszani“. A dráma már megszületésében magában hordja a színpadot. A színpad a drámával együtt esetről-esetre és estéről-estére újraalkotódik: szóból, színből, hangból, fényből, mozdulatlanlanságból, hangtalanságból (hogy mindez együtt mi: tudjuk) — azon az uton, olyan okokból, olyan eszközökkel és olyan törvényszerűen, ahogy azt az eddigiekből leveztettem.

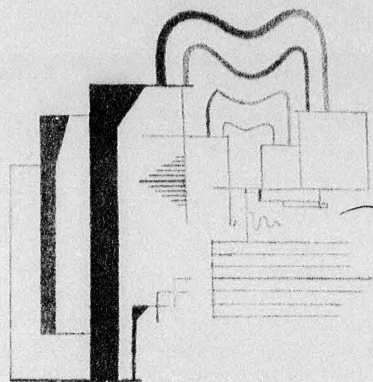
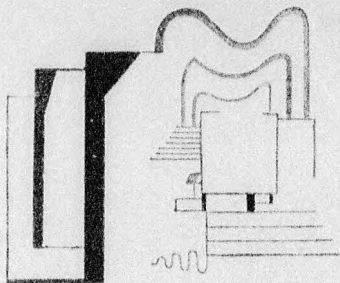
A drámaköltő, a rendező, a színész, a díszletmunkás, a világosító mester közös egy alkotása, a teljes színpad, pedig azért van, hogy a kollektív hitben a kollektív élet magasabbrendű örömeiért verekedő ünnepes embert élénk demonstrálja: verekedésben, megnemphentető forradalmiságában, bedobódva a káosz nagy rendjébe — az életben.

És most visszaérkeztünk a kiindulás pontjához.

Mácza János

Viking Eggeling

Horizontál-vertikál-orchester

ELVI FEJTEGETÉSEK A MOZGÓMŰVÉSZETRŐL

I. Magyarázat

A reprodukált rajzok mozgásban elgondolt folyamatok főmozzanatait ábrázolják. A munkák filmben fognak megvalósulni. A folyamat maga: drámai fejlemények és forradalmak a tiszta művészet (elvont formák) szférájában; mondjuk, a hallásunk útján beidegződő zenei történések analógiájára. Mint a zenében, a cselekmény (egészen szellemi értelemben) itt is a tiszta materiával lép föl és ebben a tiszta materiában jut feszültséghez és feloldáshoz, oly értelemben, amely minden anyagi összehasonlítás és emlékezés híján, elemi = mágikus.

II. Generalbass

1. A „nyelv“ (a forma nyelve) amelyen a „beszéd“ itt folyik, a szemléletnek egy elemi elvéből keletkezett „ábécén“ alapul; ez az elv: a polaritás. A polaritás mint egyetemes életelv = kompozíciós módszer minden formai megnyilvánulásnak. Arány, ritmus, szám, intenzitás, helyzet, csendülés, időmérték stb. stb. a tapasztalás szempontjából: nagy és kis ellentétek kontrasztvonalkozásai; szellemileg: analogvonalkozásai ama dolgoknak, amelyek egy külső szférában újból elkülönülnek egymástól. Teremtő változások, logikus egyenlőségek és egyenlőtlenségek az alkotás központi gondolatában.

2. A munka nagy akarata és látható célja nem áll meg ezeknek a rajzoknak a határánál. Az ábécé esztétikai alapelvei összművészeti alkotásokhoz vezető utat mutatnak, még pedig azért, mert a dogmatlan és összegező értelemben használt alapelvek nemcsak a festőművészetre érvényesek, hanem egyenlő mértékben a zenére, nyelvre, táncra, architektúrára és a színművészetre is.

Olyan közműveltség gondolata ez, amely minden alkotó erők összeségeként, közös gyökérből végtelen, sokféleségű formába tornyosodik: nem összeadottság hanem szintézis.

III. A „művészet“ meghatározása

a) Transzcendentális meghatározása

Művészet = emberi alkotó akarat. Mint ilyen egyéni szerv, amely arra való, hogy az egyén egy transzcendentális világban önmagának értelmet adjon. (Egyénfölötti = transzcendentális törekvés.)

Művészet egy magasabb egység megvalósítását szolgálja: az emberiséghez tartozó ember eszméjét: az egyén tökéletesedését, szervezethez való magassabb formájában: az „egész“, az „emberiség“ = az egyes szintézise (konstruktív elv).

E cél elérését akarni etikai követelés. Etika annak a megismerésén alapul, hogy képesek vagyunk egy tökéletesebb létre és e megismerés értelmében való cselekvés kategorikus imperatívuszát foglalja magában: egy teljes etika követelését (a vallásos vagy filozófiai etikától való különbözősképpen), mely szerint mindent a „teljesség“ szempontjából kell cselekednünk.

Az egyén és az őt átfogó egység között fennálló alkotó viszony a szintézis. Alkotó = nem matematikai természetű, logikus viszony.

Egyértelműsége a sokfélének, értelmes analogiává vonatkoztatása az ellentéteknek = poláris szintézis.

Ha egy teljes „lét“ eszméjén az emberi alkotó erők (amenynyiben szintézisre képesek) jelentős értelemre kapnak, úgy a „szintézis“ (a poláris lényegű) transzcendentális meghatározottsággá emelkedik.

Az ily megismerésből az alkotó erők fegyelmzése következik, amely az ember valamennyi alkotó megnyilvánulásának egységéhez = közműveltséghez vezet.

b) Gyakorlati meghatározása

Az eszközök legvégletesebb gazdaságossága. Csak az elemeknek valóban szigorú fegyelmzése és legelembb alkalmazása tesz lehetővé a továbbépítkezést.

Ujból és ujból hangsúlyozzuk, a művészet nem egy individuum alanyi kirobbanása, hanem legkomolyabb jelentőségű szerves nyelve az embernek. Ezért alapjaiban annyira tévedéstől mentesnek és lapidárisnak kell lennie, hogy valóban használni is lehessen, mint az emberiség nyelvét. Tévedés azt hinni, hogy a művészet értéke az egyes művészeti alkotások színvonalától függ; a művészet igenis azt a feladatot rója az egyénekre, hogy alkotó tevékenységük az egyéni érzések sokaságát egy gondolattá összegezze. Ez a feladat egész embert követel; megoldásában az egyes részeknek — tudatosságnak és ösztönösségnek — egyaránt közre kell működniök.

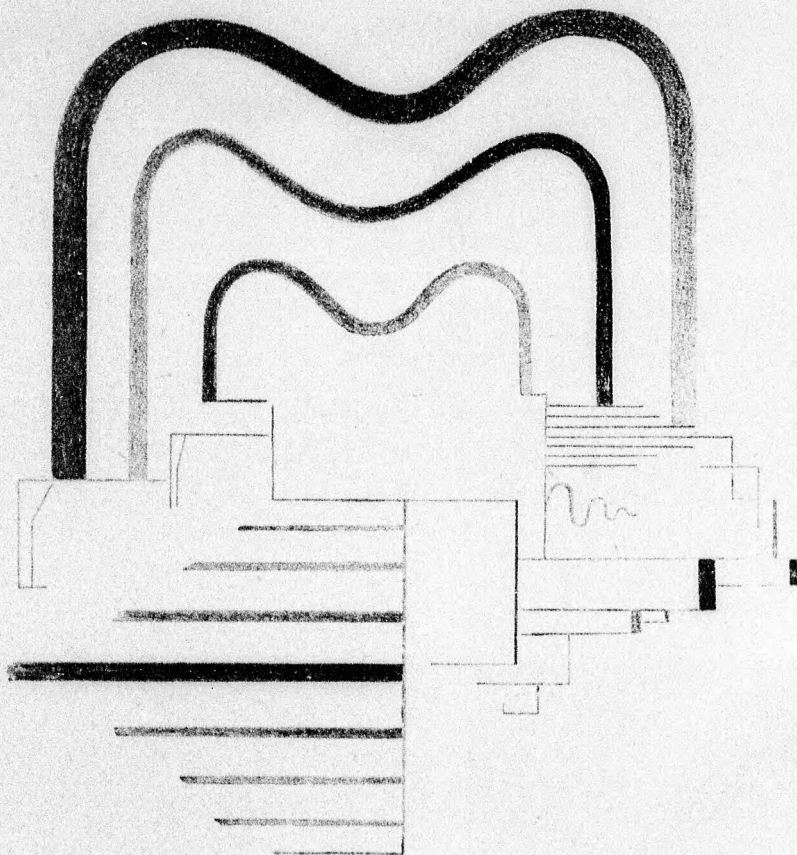
Mivel a psziche nyelve = a művészet, melyebben járó, mert kevésbé gátolt hatással van az emberre, mint a fogalmak világa, amelylyel szemben a szavak

már eltompítottak bennünket, döntő módon fontos, hogy a művészeti nyelv összes alapjainak vizsgálata és megkülönböztetése = KRITIKÁJA tárgyilagos legyen, ne pedig szentimentális.

IV. Függlék

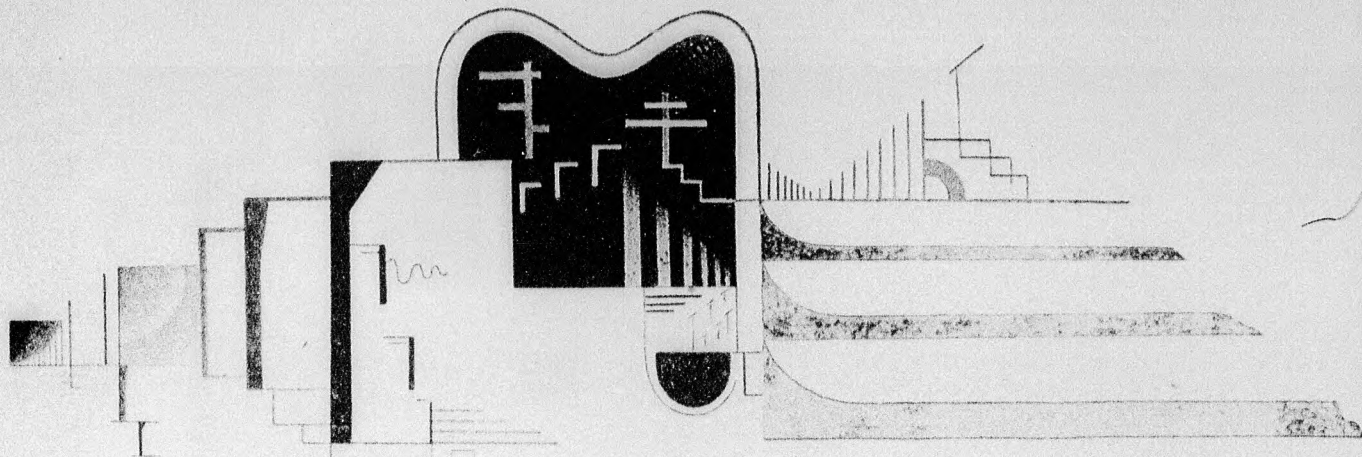
Kétségtelen, hogy a mozgóképet (mint a képzőművészek új munkaterét), a képzőművészeti alkotások hamar és erősen igénybe fogják venni. Annál lényegesebb rámutatni, hogy formák egyszerű egymást követésének önmagában még nincs értelme és hogy ezt az értelmet csak (a fentebbi meghatározás szempontjából vett) művészet adhatja a folyamatnak. Ennek az új művészetnek föltétlenül egyértelmű elemekre van szüksége; ezek nélkül keletkezhetik ugyan (még oly csábító) játékok, de sohasem művészet: sohasem az a nyelv, amelyben az ember értelmet ad önmagának.

Viking Eggeling

Viking Eggeling

Horizontal-vertikal-orchester

Viking Eggeling

Horizontál-vertikál-orchester

NYUGALOM

(Folytatás)

Másnap már hideg vonatokon valóban elutazott és felszabadultan lélekzette be a leterült mezőket. Egy kis város gunnyasztott a hegyek hónalján, felpupozott tetőkkel, görbe utcákkal a mély csendességben. És örömszerű emberek rótták a kövezett utakat kis fák között. És a tornyok barna tetőikkel szinte elkorhadtnak tűntek az ég alatt.

Boltos kapualjak huhogtak ijesztgetve.

És subásan magára terítette a város a dombokat, és a hegynek felfutó erdőket köröskörül.

Öreg emberek baktattak az utakon!

És fiatalok tisztelettel nyitották meg előttük a kapukat.

Csendesség gunnyasztott esukott szemekkel köröskörül.

Szinte elfelejtett mindent, az ordításokat, és a borzalmas üvöltést, a káoszt amiben élt, asszonyát is, a szeretőt, aki még mindig hallgathatja az elnyújtott vonításokat az éjszakában. És lesimitott haján ott ragyogott a nyugodtak és megpihentek glóriája.

A nyugalom!

Távoli éjszakák nem fákláztak előtte fel, de szemé még mindig magán viselte a holdakat. És homloka mint a harangházak, magasan kiemelkedett a tetők bazaltos felmerévitésével.

Szanaszét kószálta a mezőket, és az utakon kiment a város végéig.

Ott hatalmas szénás szekerek rostokoltak!

És parasztok pipáltak a vámok körül és ittak a söntésben. És a lovak megoldva harapták a szénát, mit eléjük vetettek.

És csak estenként került haza mindig.

Holott ő is a város külső felén lakott, egy öreg ékszerésznél, aki tarajos fejjel és hatalmas szakállal élt! És csak egy asszony járt be hozzá néha, aki takarított, sántikálva, és fél szemével, rongyosan és kissé büzősen,

és senki más!

Üzlete elől volt, lekopott rollóval.

Mégis, rengeteget dolgozott az öreg, serényen, és vizsgálgatva a régi pénzeket és órákon elpepecselve órákig, amint a vevők és tulajdonosok körülállva bámulták komolyan.

És két kezén az ujjak valami különösen hosszúak voltak!

Ő hátul lakott, egy kertés udvarban a mélyben. A kis bedagadt ablakokon lógott a függöny.

És távolról egy vonat füstjét sodorta eddig a szél, ami végigdöcög a puszta síneken.

De ez senkiben sem gyújtotta fel a vándorlás tüzét!

Igy éltek itt, és így élt ő is.

Nyugalom heverészett köröskörül!

Kis szekerek dőcögtek a kövezeten, és a városok végén, a nyárfák között folyt egy folyó, a mélyben!

Ugy tetszett, hogy kiégett fejében minden emlék, és minden már fejében és szívében is egészen néma lett!

És az éjszaka megszűnt kongatni borzalmas hangjait.

* * *

Egészen egyszerű életet élt.

Uj fejek meredtek eléje!

És úgy tűnt, hogy minden éjszakán Jákob létráján megmássza az eget!

Holott minden reggel már korán ébredt a felzakadt hajnallal!

Kinn párologtak ekkor a földek.

Kigyalogolt a folyóig, és megkerülte a várost, egy proféta! és neki vágott a hegyeknek.

Ott magában zsolozsmázta a csendességben az egész természetet! És későn délután újra hazakerült.

Később az utakon sétált, és kiült egy padra a sétálóknak elé!

Voltak ott tökfűjük hatalmas fülekkel.

És szűzek, térdkalácsukat mutogatván és hasuk pelyhedző szőrzetét a házasulandók elé.

És aggok a botukkal intettek az erőteljeseknek, hogy térjenek ki az utból!

Tisztek kardesörtetve vitték hatalmas fejüket, és a polgárok azon gondolkodtak, hogy a számlétron a jövő évben melyik kuszik feljebb.

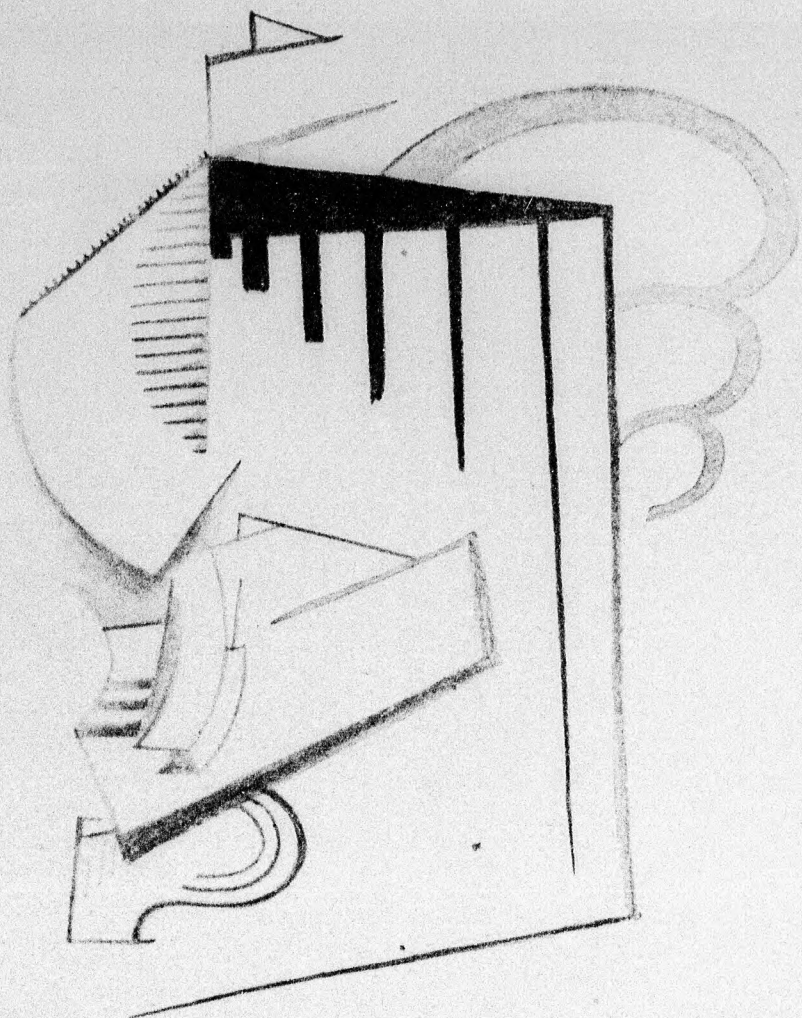
És későn egészen meztelenek lettek az utak. Fenn csillagok glóriáztak. És a hegyekben egy kürt harsant csak, elveszve a nagy mélységben.

És nyugalom!

A kis utak görbén kigyóztak el előtte évszázados sorsukat a multból!

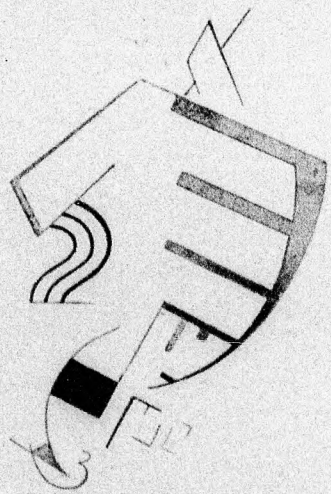
És a hold felspékelve gurult végig a halottas lepedőn!

Ekkor végleg hazatért, mintegy a nagy utak után.

Viking Eggeling

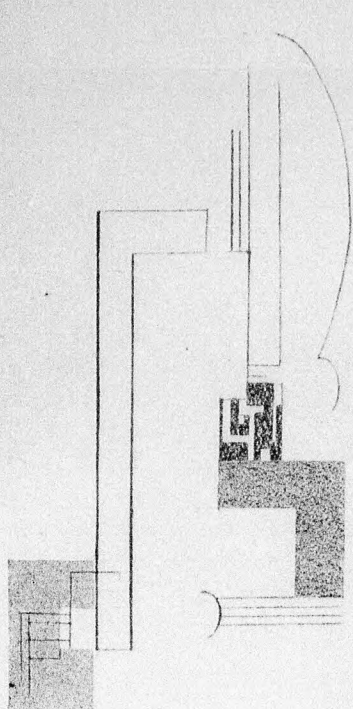
Diagonál-szimfonia

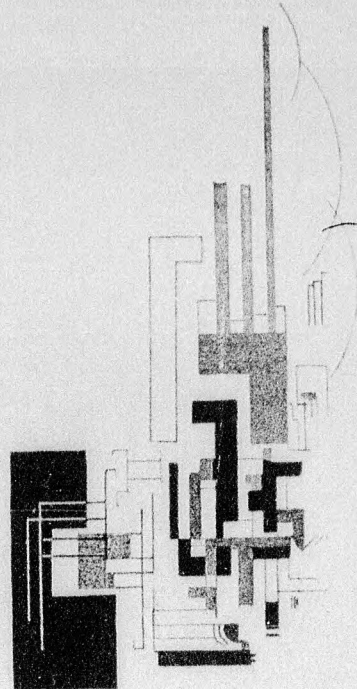
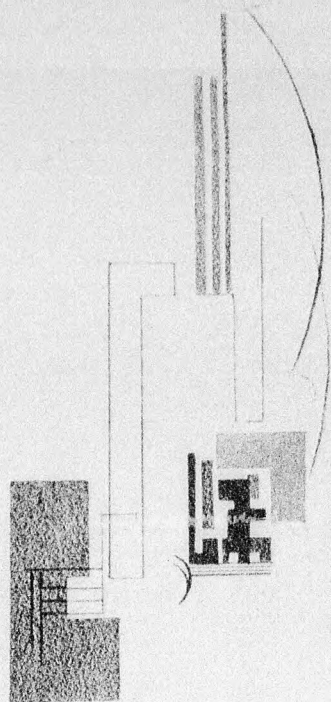
Viking Eggeling

Diagonál-szimfonia

Hans Richter

Tételek a fugából

Aludt és pihent!
És megakadtak benne a feltorlódo örületek csekély vizü folyói.
Kinn egybepihent csordák örködtek az alvó éjszakában.

És semmi hir nem gulázta fel magát, mert egészen egyedül élt.

Csak néha, az öreg, ha későn, estve letette két munkás kezét, betopogott hozzá rengő szakállával, és felvetett rengő két szemével.

És ekkor:

— Hogy érzi magát!

Mire ő, egészen nyugodtan, de fáradtan kissé:

— Köszönöm, egészen nyugodtan! csak itt kéne élnem, a réteken, és a dombokon! Tegnap a domb oldalán hevertem, és egy pásztor arrafelé hajtotta nyáját. És az éjszakában valaki mégis megfujt egy kürtöt, hallotta?

Az öreg, hitetlenül:

— Aaj! én sokat jártam, földeken, és összegyűjtöttem sok tapasztalatot, sok órát láttam, és sok gyűrűt, magamnak is van elég, de visszajöttem ide! más nem is létezik!

Hallgattak.

És ismét az öreg, ügyetlenkedve:

— Milyen erős ember maga! szeretnék még ilyen fiatal lenni! de az én szemeim már vakok és két fülem, és két kezem is, és maholnap...!

maholnap! tudja maholnap!

És ment tovább végigbukdácsolva a köves udvaron.

Minden falon ott volt a martirok képe.

És ha árnyékát rávetette egy lámpás, az övé sem hanyzott onnan.

És a távoli tüzek, felkiáltások, nyögések újra kísérteni kezdtek!

A napok végiggurultak lomhán az időben!

Ömaga is fáradt volt, és ez homlokára volt modellálva.

Alatta, ha leült, mintha parázs gyült volna ki! És éjszakánként úgy látta, mintha valaki felnyitotta volna a lezárt ajtókat.

Másnap kiment a vámok felé, ahol a parasztok ittak, és ahonnan látni lehetett a kitereljesedett földeket

a dombok lankáival, és az erdőket távol a hegyeken.

Fáradtság nyögött minden tagjában.

Egy kis lány ült a vámház ajtajában felütött könyvvel.

És valami sárga kendő lobogott a zöld réten, a dombról, távol!

Ekkor, egy fának nekidőlve, a hatalmas kék ég alatt, egy újra épülő ház mellett:

— Jaaj! a pallérok építenek! De mik hát a házak? az emberi kínoknak látói!

Ahogy a pallérok, köművesek felfigyeltek rá, és egy barátságosan:

— Nem rossz a jó ház! Nem bizony! de mi egészen szerencsétlenek vagyunk! Mi mindig csak építünk, de soha sem magunknak!

És a többiek is, akik a földet hordták!

és távol, a többiek, akik már ácsolták a kész tetőket egy rengeteg kék égbolt alatt:

— Abbizony! De miért is nem magunknak építünk egyszer!

Most ő is, ő is, ahogy hozzájuk egészen közelért, és ők is abba hagyták a munkát egy percben, most ő is:

— Halljátok!

Az építők, felfigyelve egy percben még, kinyitott szájukkal figyelve és fülelve, hogy hallani mit lehet, leeresztve csákányukat, és a kalapácsukat a pallérok távol, de hiába! Mit sem hallottak, hiába!

Ekkor ő, ismét kinyujtva nyelvét fürgetegszerűen:
— Oh bolondok, kutyák! kutyák! akik építettek,
és ácsoltok, minek? és az örökös tanyánk nem-e a föld?
Hát minek építeni, és minek ácsolni tetőket fejünk fölé!
És hirtelen, mint aki valahová felfigyel:

— Halljátok!
És leszállt egy percre a gödörbe, a meglepett á-ók
közé,

ahogy körülötte hirtelen felfigyeltek, és a pallérok is távol.
És felüvöltött egyszer még, már majdnem terhesen:
— Halljátok!

De senki sem hallotta kivülről a rángatózó harangokat.

És innen kiment, és bekódorgott az itató fuvarosok közé.

Azok egy csoportban ültek, és pipáltak a lovak mellett a levetett szalmán.

Megkérdezte őket, egészen váratlanul, de barátságosan:

— Honnan jöttök?

Azok, ahogy megbámulták kissé, és még távolról ahogy látták a leselkedő építőket és a pallérokat a gerendákon, igen egykedvűen:

— Hát a földekről jövünk, a falukból! Aaj! Ez a város! mi fuvarozunk, ezt is, azt is! A lovunk jó, huznak, mi meg pattogtatjuk az ostort! és már az esti harangszóra otthon akarunk lenni!

Erre ő lábujjhegyre állva:

— Nem halljátok? nem halljátok! a harangokat!
Ahogy felvetett fejével állt közöttük, és máris lehetett látni, hogy számára minden elveszett!

És itt is, a nyugalom helyén, a dombokon és pusztákon, utakon, távol a bögésektől és részakitott sebektől, rávigyorogtak, és hümmögve rágták pipájukat tovább!

* * *

Benn, este, zárás előtt az öreggel ült az üzlet mélyében.

Egy gyertya égett a kályha tetején, és alatta gubbasztott, fáradt madár! és az öreg rengő szakállával szinte elérni látszott a tetőket!

Szent-képesen primitív volt minden körülötte!

És homloka mögött a harangok megkondultak az éjszakában.

Egészen nyugtalan volt ismét, ordítások bicsaklottak meg torkában,

és két keze minden dolognak torkát kereste. És álmaiban véres testek usztak le széles folyókon.

És míg mások nyugodtan aludtak a kis házakban a városban, és ő fel-felriadt nagy döngetésekre, és éktelen zsvajra az éjszakában.

Holott mindez csak ő benne történt megmétélyezett agyában

És a dombokon hevert a nap!

Kolompokkal tértek hazafelé a nyájak.

És a polgárok újra hazatértek napi robottjuk után.

Ekkor az öreg is letette két munkás kezét, összerakosgatván az órákat és gyűrűket egy hatalmas bura alá, és hosszú kabátját begombolta hihetetlenül sovány ujjáival.

Leült egy székre, a gyertyával szemben.

Ekkor ő, távol a városoktól, és a néma pusztáktól is távol:

— Egészen... egészen megnyugodtam! Alszom!
Már mit sem érzek!

Mire az öreg, hatalmas szakállát simogatva:

— Ez jó hely, ez jó hely! mezők, dombok, utak, rétek, kolompok, jó emberek! Ez jó hely! itt nincsen kiabálás és üvöltés, és az éjszaka is egészen nyugodt. Itt jó élni, itt csak megnyugodni lehet!

Kívül a feltölt rolló előtt emberek haladtak el lámpással.

És a falakon titokzatos hangokkal ketyegtek a kakukos órák!

A gyertya magasan lobogott, és valaki énekelt távoli, elnyujtva.

Ekkor felsóhajtott, felnyögött, kezeit ökölbe szorítva, ahogy nézte maga előtt az öreget hatalmas szakállal, és két fürgé szemével, a nagy harangzugásban homloka mögött.

És leszakadtak a falak rájuk, ahogy voltak ott szentképeken.

Valaki bejött az üzletbe, árnyékát tolva maga előtt.

Ő nézte őket, az öreget, és a másikat, emint álltak egy sarokban.

Egy ember lámpásokat gyujtogatva végigment a kis utakon.

Ekkor, hogy kiment az üzletből az ember, az öreg, szakállát simogatva, úgy ahogy leült az előbbi helyre:

— Valaki, aki az előbb itt volt, beszélt velem, említette a pallérokkal, és a fuvarosokkal, szemtanu volt! nem akart figyelmetlen lenni, mert tudta, hogy nálam lakik, de most vigyázni kell! minden szavunkra! Mindig! vigyázzon!

És suttogva:

— Vigyázzon! erre telé is van folyó, és sűrű erdők is, ki tudja, egy éjszakán itt is megtörténhet az, ami ott megtörténik, ahonnan jött! vigyázzon! a pallérok egészen nyugtalanok, és a fuvarosok meg egyenesen nem akarnak vámot fizetni! Micsoda bolondság ez! mit ér vele, vigyázzon!

Süketen hallgatta, és vakon, egészen érthetetlenül.

Csak ült a nagy harangzugásban homloka mögött.

És az öreg, hatalmas szakállával egy sarokban:

— Mit ér vele! ide jött? miért jött ide? elpusztulni mindenütt lehet, ha el akar pusztulni! kellett idejönni ezért? Már kezd megnyugodni, mondta! Ez magának a megnyugvás? Ez a megnyugvás, mondja! A pallérok nem építenek, és a fuvarosok nem akarnak vámot fizetni, micsoda bolondság! Hát nem nyugodni jött ide, kikapcsolódnival minden borzalomból? Hát így ha ilyeneket csinál, nem-e rettenetes a kontraszt, lehet-e nyugalma, mondja!

Csak felnyögött tátott szájjal.

Az órák nyöszörögve lihegték a falakon.

És a harangok!

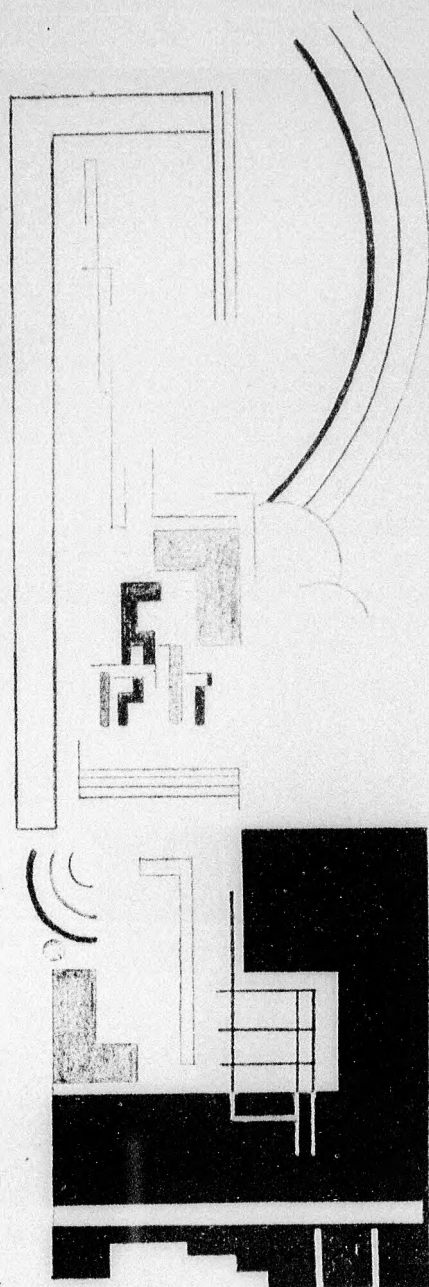
Az öreg ekkor, a rollóknál, ruddal a kezében, ahogy ő is felemelkedett hagyván tovább lobogni a gyertyát!

— Mit beszél az emberekkel? mit érintkezik velük egyáltalán? Nem érti!! Menjen ki a mezőkre, meg az erdőbe, ha el akar pusztulni egyáltalán, vagy a hegyekbe ha tesztik! De mit beszél az emberekkel! Na gyerünk, egyen és fekdüdjön le, mit keresi az embereket!

Már távolabb volt, a másik kapunál, ahogy reccsogva leszakadt a rolló, a harangzugásban! és mindég hallotta, hogy nyöszörög az öreg, míg el nem tűnik a mélységes árnyékban.

(Folytatjuk)

Remenyik László

Hans Richter

Fuga

MORFONDIROZÓ KAMASZ

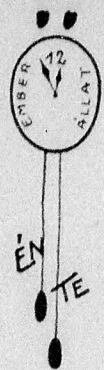
kapukulccsal mezitelen ágyékán
 ül az éjjel hervadságában
 macskák tüzes fejüket ingázzák pincék katedráin
 így ül így
 alvók páfrány ligetei alatt
 s morfondíroz
 vörös gyapot lobog a tenyereimben
 egy kamasz vagyok
 bedeszázott ablakok hasadékaiban hiába virágzanak
 felém a citeratorku szüzek
 ilyenkor én országutakat nevetek
 és hegyeket kialudt sárkányvonalokkal
 véres aszfalt csarnokokból hiába világítanak felém
 az autók reflektorai
 és a zöldtrónos ipartestületek is hiába emelik felém
 aranyabláikat

csak ülök
 ilyenkor telepsznek le a kapuk elé a karfiolhusu
 asztaltársaságok
 tudom: a csillagok a világok másai s a tértelen éterben
 legelnek öröktől
 sokat sokat beszélhetnék én nektek
 az éjjel ismer engem kék tüzfalakra döntött korong-
 jáimmal és sárga ötszögeimmel
 ó a csapok cuppogásában
 ülök
 én
 anyám mocskos seprűvel a mellén most tiszta szételen
 hajnalokat imádkozik a madárnyi tüdejére
 pedig hogy itt ülök
 s a börtönolák kilocsant fejű emberkéiről
 s az egymásbaszaladt fiakkerrudakról
 s a házakról, is mik jeges tömbökként ácsarognak
 csak ő tehet
 de jaj népek
 reggel köveken söpri fel csontjai harmatát
 este gázcsapok közt turbékol a krumpliváron
 s tudom jól
 késekkel meg kellene állnom fölötte kitépett kapukkal
 mögöttem a töltések vonatain üvöltöni el el
 csöngetnek
 egy kamasz most ül a kapukulccsal a mezitelen ágyékán
 és nem moccan
 egy mentőautó felborzolt papagályokat ereget felmagából
 fönt a mákszemnyi ablakok során
 egy ember lóg a lámpás helyén
 s egy szalmahajú asszony fekszik mozdulatlan a matracon
 miért nevettek ti engem?
 10 éve mondom ök ketten a mákszemnyi nyílás mögött
 és az asztalra zöld krétával ez van rákaligrafálva
 „az élet az erőseké én erős nem vagyok
 a feleségem sem valami erős
 a municiógyáros a legerősebb
 éljen boldogul éljen!”

én tudom vannak municiógyárosok
 a tavak ivlámpákat hajtának ki nekik
 földek meleg völgyeket harmonikáznak
 kertek kiégnek egy intésükre pirosban
 én tudom vannak öregek pincék ketreceiben
 ülnek reszkető kezekkel bajszos patkányok-
 kal az ölükben és a csontjuk lámpásan
 foszforeszkál és csak a pondrók moccannak
 körülöttük
 én tudom én mindent tudok
 ülök mint luftballónárus titkok sátrával a kezemben
 és hallok a kerekeken járó mozdonyok őiomét és
 a lebaltázott fejű hullák motyogását a jodiformos
 kriptákban
 reggeledik ó emberek ott jön az anyám
 apró fejével jön a kanálnyi seprűvel
 s a szemei cénaszálakon röpülnek előtte
 én most megyek
 reggelt fésülködnek a gyárak
 villamosok felaranylották magukat a tornyok közé
 ó én kamasz aj kamaszok kamasz
 utcán mindenütt jertek
 peregetek elő peregetek
 szabók kiültek ablakokba
 redőnyök felropogtak
 fe—e—el
 aj kamasz ó kamaszok kamasz
 szél dalol a mi pórusainkból
 és ablaktáblából vannak a fogaink

Barta Sándor

ORA
1921

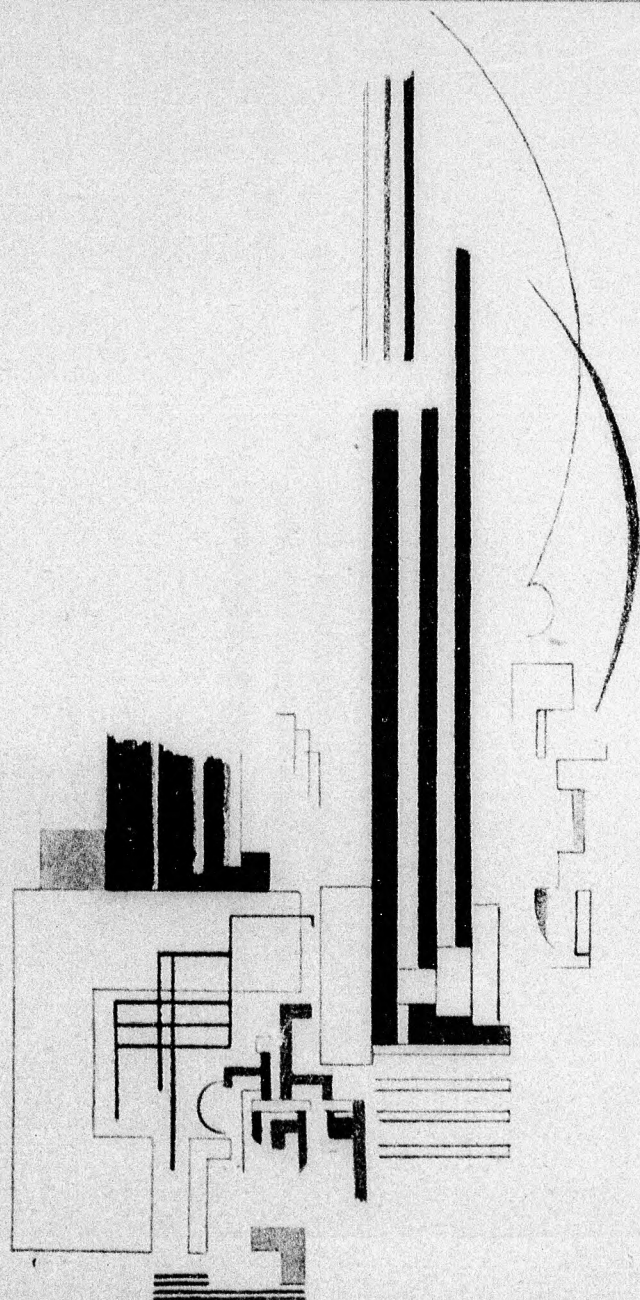

TE találkozni akarsz velem? ÉN két trombitával szoktam előreevezni a gyárak uccák csaták lármájában HISZ az emberek már egymás fülében állnak és felfelrohannak onnan a holdba IGAZÁN nem érdemes spórolni a hanggal!!

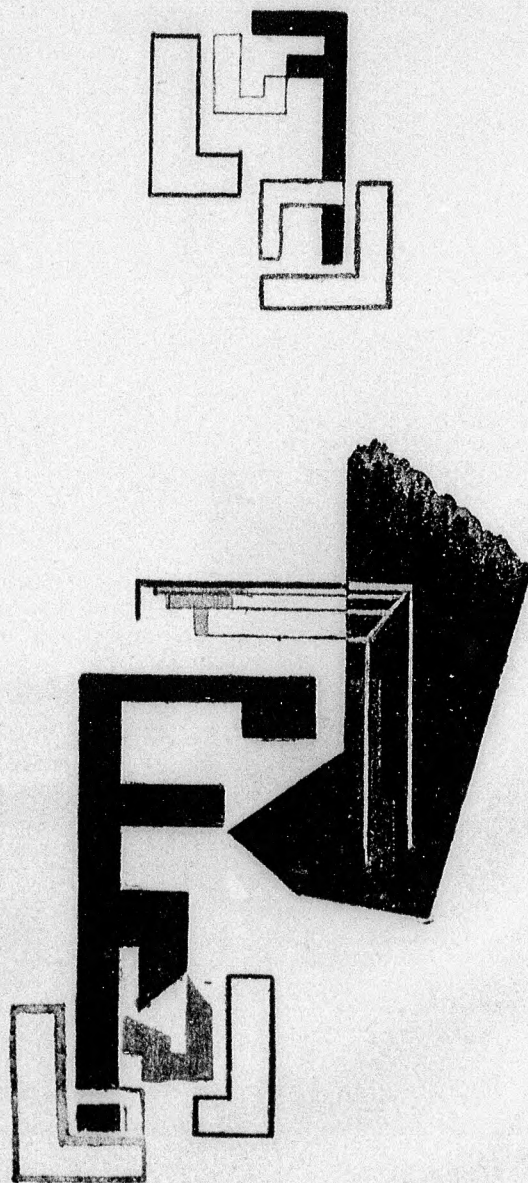
A HÁZAK közászlók alatt proklamálják a köztársaságot AZ ÁLLATOK sírnak! és az ÉLETUNT duna egy ember kítátott szájába ugrik aki a part közelében elbáméskodott MERT egy viztorony tetejéről szeretöm már egy éve integet hogy

A KET TROMBITÁVAL EVEZZEK FEL HOZZÁ

E. E.

Hans Richter

Tételek a fugából

14

A suszter füle mögé dugta a dikicsét s azt mondta

MÁRA ELÉG VOLT A KRÉMES TÉSztÁBÓL

a dísznök pedig a hold szarvára akasztották rőfögésüket
s a diák egyetlen nyomással keresztülvizelte a sövény-
palánkot

ó a suszter és az éjszaka a megfordított hasával
harangok kiléptek ketrecekéből s most áttopognak
a hidak fölött

ablakok vérzenek s Genovéva áll a sarkon
de tudom hogy nem tudom s ezért még tegnap cipő-
tálpampra szereltem két szép-ernő féle költő fantáziáját
fájnak a wimmelium s szimbólumoktól vagyok körülveve
röpülni hát röpülni

röpülni
röpülni
bianka bu lia bali

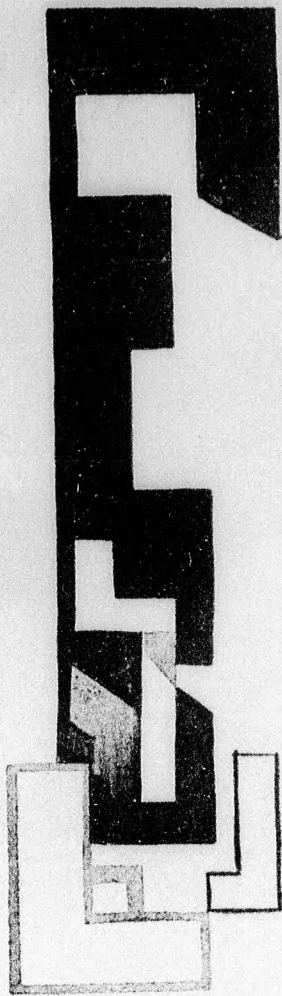
ó bumm a házak tovább usznak velem s a pékek fel-
mutatják a pirosra sült kenyereket
ha a suszter egyszer ilyen kenyeret ehetne dikics helyett
talán még a vers írás sem fáj ugy az embernek mint
a gyomornyomás

mind a kettőt kipróbáltam
de bartasándor azt vitatja hogy a ház szebb festmény
mint a kép

ez a legrettenetesebb
ilyenkor olyan-vagyok mint az anyám viszketni kezd
a fejem

elfelejtem a barátaimat akik meg vannak róla győződve
hogy az ő avas zsirjukon élő diktátor vagyok
s jó kritikát írnak rólam a lapokba

Kassák Lajos

Hans Richter

III. Tetel a fugából

UJ MŰVÉSZETI TÖREKVESEK

Beszélnék új művészeti törekvésekről. Ez azonban előttünk, művészek előtt egészen értelmetlen. A művészetnek, az individuum megnyilatkozási formájának nem lehet kifejezetten és előre-fixurozott célja, ahová beérekem kell. A művészet kifejezési eszköz. Nem ábrázol semmit. Ő csak szimbolikus jele érzéseknek, melyek nem tudtak materiális életté kifolyni. És amely megvagyás pozitíven megvan bennünk. A magunk egész szellemi tartalma az idő és térlogikájával világszemléletünké komponálódott össze. Ugyanaz a tartalom az érzés logikájával művészetté teremődik. De ennek az alkotásnak már semmi köze a gondolathoz. A gondolat és annak kifejezése nem művészet. A gondolat legmaximálisban életünk egységének része. A részeket az érzés építi egységgé a maga képére. Ez művészet.

Ezért érthetetlen előttünk új művészi problémákról fecsegés. Ezek nem látnak többet a művészetben forma-játéknál. Az új művészet számukra pusztán kombinatív lehetőség. És szép-téoriákkal kötségekbe vannak esve. Ez érthető is: a kor olyan megnyilatkozási formáit akarják megközelíteni, melyek bejűhöl-fakadt kényszerűségnek: megváltozott

világszemléletnek kifejezései. Ők pedig egész-múltjukkal állnak az új művészet előtt. Amit maximumban megengednek vagy „elismernek”: a lehetséges lapurlar formajátékok toleranciája. Ennél pozitíven több az új művészet. Szellemi forradalomban élünk. A kor az individuumokat világszemléletükben cseréli ki. És ezzel a megváltozott fundamentumokkal társadalmi strukturában élnek, melyre minden atomját a múlt determinálja. Mit tehetnek az új típusok a számukra légtüres térben, mint csupasz tenyerükön hordják alkotó ösztönciket és alkotásaikkal a világfordulás intuitív felérzését dokumentálják: rombolják a múltat építik a má-jukat.

Ide azonban behozhatatlan minden művészi probléma. Problémáink csak életproblémáink lehetnek: viszony-megállapítás az Én és a nem-Én között. Ez a viszony-megállapítás fixpont, melyen állva az individuum a törtéresket befogadja vagy el nem fogadja. Mászóval: pozitív iránnyal látja el érzéseit. És érzései anyagba-állnak. De ezen anyagba-állás formája kikalkulálhatatlan. Ez együttműködött az alkotással. (Manapság divatos krisztus-

problémát kubista problémával összehigitani: a formajáték maximuma, a művészetnek forma-tartalomja-ölése)

Előttünk van egész terjedelmében az új művészet. Társadalmi jelenség. Az individuum új-önmagát-kifejezéséből joggal kell következtetnünk az új-emberre. Mégpedig a fundamentumaiban megváltozott emberre: új világszemléletre. Itt azonban a divathajszu áthuz minden pszichológiai logikát. A múlt világszemléletének maradványaihoz nyulnak új formákat kítőltő „tartalomért”: a művészet lapurlar. Hit nélkül játék a formákkal.

Ezeknek valóban művészi problémáik vannak.

Művészet nincs világszemlélet nélkül. Aki azt leválasztja fundamentumáról: beteljesedett életével uralmában játszik.

Új-vallás primár megnyilatkozási új-művészet. És ha mondom: nagyorsokan ugrottak az új formadivat után, nem ezeknek munkaképtelenre bélyegzése a céom. Alkotásuk még így is tagadhatatlanul társadalmi érték: kérdőjeleket dob az egyensúlyba-rohadt korba. Mert minden új emberi megnyilatkozásról borckés alá kell venni az alkotó ható korát erőben, mely az újat

kiváltotta. És ma amely korban a szellemi élet főlegesen, mert az individuuum „szisztémák” madzagain rángatódzik, az alkotó művész alappontokat jelöl meg, melyről új perspektívák nyílnak meg. A művész ennél többet nem adhat. Sőt: ezzel be is töltötte társadalmi hivatását: aki a világot saját, a kollektív-emberihez közelebb érkezett képére átformálja.

Tisztázza tehát az új művész önmagában elsősorban világszemléletét. És ha ez gyökereivel egészen multba-ragadt, dobja fel önmagának is: miért az új forma-játék?! És — ha az előttünk levők naturamásolásban játszották le életüket — mi kényszerítette mireánk

az új művészetet életformává! De itt legyen az új művész nyitott-szemű, bármennyire is számít a művészet isteni polcára!!

És ekkor önkénytelenül is meg fog dögleni mindenféle művészproblema előttünk. Mert ezen keresztül nem lehet sem felérezni, sem igazolni az új művészetet. Épügy, mintahogy a késői ősember fantasztikus művészetét nem igazolhatjuk a korábbiak naturalizmusával szemben esztéta problémákkal. Kik ezen galoppoznak, azoknak a művészet ezen „elfajzása” érthetetlen és rásütik: dekadencia.

Mi azonban megnéztük a két-fajta ősember világszemléletét, melyet mű-

vészetük dokumentál. És felfejlődést találtunk világszemléletükben: új élet-problémákat!

Az új művészet csakis így töltheti be társadalmi hivatását. A művészet csakis az egyetemese-emberi kinyilatkozása lehet. Semmiközöm a kor individuumainak ezerféle egyéni gusztusához vagy tragédiájához. Mindnyájunkkal velünk született a Törvény. És a kor egyetlen individuumában sem halt meg! Csak tudattalanná van fojtva.

Új művészetünkkel az egyetemes-törvényt teremtjük újra világosságba!

Kudlák Lajos

ÚJ MŰVÉSZET

II.

Berlin, 1920—21.

Abból a kép- és szoboráradatból, mely a háborus összeomlás óta szakadatlan bőséggel tárul végig Berlin különböző kiállító helyiségein, az expresszionizmus elszigetelt, önálló romantikájával szemben spontán rendezkedéssel ütközik ki a formák és tartalmak másik roppant komplexuma: az objektívizmus.

Ezzel a szóval voltaképp csupán az Ingres felé való fordulást szokás egyébként jelölni. A legújabb klasszicizmus sajátos életessége és formája mindenesetre erősen más, mint akár a kubista összegezettség, akár az ultrarealizmus brutális tárgybamarkolása vagy a minden jelenbenhívást szétrengető dadaista negáció. De Carra-tól vagy a Section d'Ortól George Grosz művészetéig az egyéni és csoportos elkülönülések mélyén azon egy közös megszabottság érvényesül: A forma alanyi élményvonatkozásokon át lendül, önértelmű, befejezett tényé szilárdul és épül.

Pedig itt is csak az történt, amit az expresszionizmus óhajtott, de a maga részéről téves uton keresett. A művészet belső életessége és szelleme fölébe hatalmosodott a pusztá látszatabfogadásnak és teremtő erőre kapott.

De ez a teremtő erő nem lírai impulzusok felelőtlen kiárasztásában nyilvánul. Ténymegállapításokat mélyít és tágit kollektív, sőt kozmikus igazsággá. Föltétlen logikával építkező akarat egysége és szükségszerűsége alá tör a véletlenségek és sokféleségek zűrzavarát. Ha pedig megmarad a közvetlen adottságok részletkérdésinél, minden felületi kendőzéseken át csontig ható szorításba zsufolja kerülhetetlen hatalmi ösztöneit. Tehát nem élmény, hanem megismerés, nem érzés, hanem tett, nem folyamat, hanem lezárt eredmény. Objektívítás.

Tisztán formailag ez az objektívizmus a szorosan vett festői tényezők mellőzésében és lineáris megplasztikus értékek hangsúlyozásában nyilvánul. Expressziók helyett, de akadémikus kompozíciókkal is szembe fordultan konstrukciókban teremt egységet és törvényességet.

Művészi alkotó ösztönök ilyen belső meghatározottsággal csak konkrét élet és valóságtényeken indulhatnak teljesedésbe. Itt is mindig azokon a pontokon, ahol a dolgok lényege az esetleg meglévő suharó megfoghatatlanságból pontos és szilárd elhatároltságokba fordul. Az objektívizmus egész vonalán min-

denütt félreérthetetlenül szembe tünik a vízióknak elsődleges tárgyi valóságok egy bizonyos köréhez való kapcsolódása.

Hogy ez a realizmus a birtoklás ki-méletlen, tiz körömmel szaggató vágyából veti-e magát a tényekre, hogy az anarkia, tehát stilstagadás megbomlott gépezetét vizionálja vagy fölényesen disztanszirozó uralommal és önuralommal mindenkellenére is stilussá egyenesedik, egészen a teljes elvontságig, az mind egy. A dolgokkal szemben való elhelyezkedés különböző távolságai, az értékelések szét-húzása mellett is, az objektívizmus minden válfajában a modern civilizáció és társadalmi problémák realitása épül vagy halmozódik vagy robban formává.

A futurizmus ezer darabban csörömpölő lármaja elült ugyan és az aktivizmus is túl van már az első nekirohanások barokk pátosán. A bálványokat döntő lázadás az adott helyzetre, emberekre és célokra való eszmélésnek inkább kritikai fázisába jutott, de a forma tartalmat összegező jelentősége megmaradt a formadalmi elindulás teljes, perspektívás szélességében.

A kubizmus kiszabadult a természet optikai képeinek és a formai konstruktivitásnak próbált egybehangolásából, ebből a tétovázó vagy kiesapongó esetlegességéből. Többé-kevésbé elvont, szigorúan konstruktív sikyszerűségbe jutott. Utat teremtett a metafizikáját és illúzióját vesztett, de technikájában, civilizációjában feltartóztatlanul progresszív huszadik század stílusának, a stílus leg-tisztább értelmében. Új szellemi higiéne, derűs, egészséges okosság, fegyelmezett és uraló tárgyvilágosság szépül itt a futurizmus által felkapott káosz és ararkia helyén. A kubizmus absztrakt sikszerkezetei a gépek és gyárak, amerikanizálódó nagyvárosok, mérnökök és organizátorok világát esodálatos örömmel emelik.

Archipenko (Sturm) asszonyaiban modern, sportüzések és táncok jól ápolt, tiszta testisége bontakozik ki a térből, hisztérikus vonalások és problémás lelki terheltségek nélkül, de az ő anyaaállat idomtalanóságaitól is megszabadultán, hűvös karcussággal, fölényesen és nyugodtan, bár kissé lágvan. Ar atomiájukban mértani és technikai formák konstrukciója szervezedik harmónikus, ritmikus, és — kivált a szoborfestményekről — elvontságában is majdnem rejtelmes köz-

vetlenséggel ható életté. A nyugatra került orosz szobrászban a kubizmus szükségszerű, világos logikája sem fojthatta el egészen a faji irracionálitást. De formának ez a tudat alatti homályosságokból való sudárba szökése és újból konkrét határok közé már nem foglalható, differenciátlan ösztönösségekbe hajlása primér tényező Archipenko művészetében, amely objektív realitásokon edződik. Ezért a szobrok és szoborfestmények hirtelen torzóba szakadása, elhallgatás, kérdő töredékessége nem jámbor szándék vagy önjöngő kívánczóság, hanem pozitív életesség.

Tour Donas (Sturm) aktjai, csendéletei és tájképei Archipenkora ütnek szerkesztési konstruktiiv geometriai és mechanikai megszilárdultságában, de rajzbeli és színbeli finomságuk, derűtlenségük többnyire édeskés simasággá fajul.

Ivan Puni (Sturm) tér- és formarendszerének érdekes félretelődései nem szerkesztési szükségszerűségeket érvényesítenek, hanem az optikai távlat bizonyos tényezőinek egyoldalú kihangsúlyozásából keletkeznek és orosz környezeti labilitásoknak meglehetősen naturális formabörögztésén alapulnak. Puni művészetének erősen lokális és illusztratív színeze van, de ebben a megszorításban roppant eleven és csattanós. Ujabb, elvont képein sem a szerkesztési logika, sem az objektív életességekkel való kapcsolat nem érzik eléggé.

Gleizes ismételtelen szerepelt különböző berlini kiállításokon. Legutóbb a Sturm állította ki újból néhány képét. Kettő közülök a művész korábbi periódusából való. Letompított színű, erősen rövidülő tömegek égnék részegedő barokk dinamikával tornyosodnak monumentális, de az itt-ott felbukkaró fénykődős részletekben szinte tulságosan simogató szépségörömök csábitanak. Az újabb képeken minden impresszionisztikus csökevénynek nyoma szakadt már. Élesen elhatárolt frontális síkformákból konstruálódik a képfelület, a formáknak egymás mögött való, egymást takaró, metsző, áthidaló elhelyezkedése által adott térmélyüléssel. A tér maga nem zsugorodik össze távlati rövidülésekben, hanem a képfelülettel szigorúan párhuzamos, töretlen lendületű sőt táguló keretekben nyílik világgá. Az élet tehát most is gazdagon, hangosan és rohanva sokasodik Gleizes képein, de teljessége egyenes vonalú, biztos építkezéseknek,

fegyelmzett és kiegyensúlyozott térbe-szabadulásoknak monumentális megkötöttségébe szilárdul.

Geizzes kozmikus kitarulásaival szemben Marcoussis művészete (Sturm) kisebb életességű. Csupán egy közvetlen környezetben, úgyszólván interieurben való csendéletzerű berendezkedésre szorítkozik, bár szellemével és formájával ez a piktúra is túl van minden jóllakott vagy éhes polgári szépség-idealizmuson. Pedig Marcoussis képei igenis szépek és artisztikusak, egy tökéletes kultúra legfokozottabb igényességével. De szintézisük és esztétikájuk ösztönszerűen és tudatosan számot vetett a mai empoéer élet és formavilágának belső heterogenitásával, széthúzásaival és töredékességével. És túl ezen; minden dűskálást elhárított magától. Szegény sőt szűkös és banális apróság-részletekből nemes öntudattal teljeseedik a forma frontális sikzerűsége.

Schwitters (Sturm) is látja és éli a ma összefoltozottságát. De állásfoglalása kétféle. Részben vállalja az adott helyzetet és konstrukciókat teremt, főleg rajzaiban, amelyek vonal és színritmikája tiszta öröm és szépség. Viszont nagyobb képein tarka szemétdomb, piszok és ócskaság az élet. Ez a szatíra elbúsítja a szelídlelkű polgárokat, de nem elég cselekvő. (Formailag: nem elég objektívista. Sok benne még az expresszionizmus. A tér meg a szín és a szétsurraró dinamika túltengése bomlasztja és zavarja a szerkezetet.) Nem üt agyon, nem bősit fel, csak elcsüggeszt.

Schwitters leértékelő, száraz drasztikum a egész életnek szól általában. George Grosz határozottabb, specializáltabb. Kommunista meggyőződéséből kivágódott irtózatot, véres tagadással, gyűlölettel és utálattal a kapitalizmus politikai és erkölcsi rothadására veti magát. Formai kényeskedés nélkül mindent fölkap, ami tagló vagy ostor lehet a kezében. George Grosz a maga mondanivalóját, ha úgy kell, a kubizmus konstruktivitásával foglalja súlyos plasztikájú képekbe, de a futurizmus földrengető dinamikájával is tud meggyőző lenni. Rajzaiban primitív, cretin-gyermekies esetlenséggel az elnyomók és lézárkmárvoitak, gonosztevők és ringyók, nyomorékok és éhezők ezrei másznak össze-vissza. Nagy-rablók, tagbaszakadt barmok terpeszkednek és mételyes férgék nyüzsgenek: az emberi aljasság, butaság és szerencsétlenség dadaizmus rángatta szörnyű fajankói.

George Grosz munkáiból minden stílus-változaton túl állandósult erővel faratikus realizmus dőbben elénk. Legújabb fejlődése stádiumában is a valóságot hirdeti, de most már jövő egyszerűsége és törvényessége felé irányuló perspektívával. A tér újból az optikai távlat tényezőiből teljeseedik, de szigorú és keményegységbe-foglaltságában továbbra is a kubizmus konstruktív ereje feszül.

A futurista Carra (Kronprinzenpalais) nklasszicizmusba való pálfordulása is hasonló eredményekre vezetett, de

inkább csak alakilag és a matéria dolgában, amelyben a polgári filozófusnak is meg a kommunista agitátorra is az életessége formába kor-kévtizálódk. Carra (és a hatása alatt álló Chirico) képeinck a szerkezeté is kemény tömegre és ragszikok, egyszerű vonalak és erős törusok kölcsönös szembehelyezkedéséből és egymásba hatolásából összegeződik, nem egyszerű monumentális komolyzággá. Valóság-elemek furcsa és fanatiztikus összebázisításában nyilvánuló „metafizikai gondolataiknak”, helyesebben „bűvész-ötleteiknek azonban egyébként semmi közösségük sincsen George Groszra transzcendentalizmust tagadó földönjárásával. Nem is szólva arról, hogy az egész olasz újklasszicizmusra veszedelmes hajlandóságai vannak primitív reneszánsz receptek újrakezdésére.

Minek ez a visszavonulás? A kubizmus formai lehiggadása győzelmesen bizonyítja, hogy nincs az a klasszikus vágya az egyszerű és tiszta szépségnek, amely méltóbb beteljesülést álmodhatna magának modern síkszerkezeteinél. És George Grosz Berlin centrumából támadt új képei minden politikai és világszemléleti agresszivitásunkkal is nem klasszikusok-e? De ne is menjünk még csak ilyen messze se. Ne menjünk a művészetig. Mennyi klasszicizmus: világos, áttekinthető rend, finomság, mozgás- és formaszépség van a modern gépek rendszerében! Mennyi földi, emberi fölmagasztosultság gyárak, felhőkarcolók büszke vertikalizmusában, gőzhajók vonulásában, eroplások repülésében, hidak ívelésében!

Szintézisért, stílusért verekszünk, társadalomban, világszemléletben, művészetben.

De ne rugjuk el lábunk alól a talajt, amelyen állnunk kell és ne kapdossunk idealisztikus vagy romantikus származsalak után. Hiszen még az új realizmusban is több a stílus, mint amennyi polgári esztétikák mértékével mérten szabad volna hogy legyen benne. Éppen, mert végéig brutális a tények magáhozrántásában, mert verkedő, legyűrő ösztöneirek annyira kellernek a kemény és dühös ellenállások, amiknek mellet és fejjel lehet neki menni, hogy barrikáddá halmozza és zsúfolja maga előtt a valóság kézzel fogható áthatatlanságait: éppen ezért préseli, tapossa és szorítja össze a tér és a forma mélyülését, amíg csak dőllyős monumentalitássá szét nem táru és föl nem tornyosodik a kép homlokzatában. És tartalmi megformai tendenciákrak ennyire masszív egybetömörítése már stílus.

A Grosse Berliner Kunstausstellung és a Berliner Secession termelében a drezdai Dix képviselte legmeggyőzőbben ezt a realizmust. Dix kezét foghat azokkal a régi spanyolekkel, akik katolikus káprázataikat a szobokra rakott valódi emberhajjal és rubákkal valószívesítették bele a hívők lelkeibe. Persze, Dixről nem jámbor szentek, hanem háborus művétagtőrelemények és egyéb aktualitások tüntetnek és lázítanak. A realitást, hogy csak néhány példát emlit-

sek, a festményre ragasztott krajcáros tülcök, papírszövetek, kozmetikai hirdetések és porrográf fér yképrészletek harg-sulyozzák. Ez a cafatokból mákolás már a dadaizmus lapjára tartozik ugyan, a dadaizmus pedig minden stílusok istenkáromló felugása. És Dix képeiben, az új ultrarealizmusra ezekben a vigyorogó és fenyegető orgiában mégis van stílus, összegezés, van víz ó, polgárok, esztéták és expresszionisták általános rémületé.

Dix nehezen emészthető, goromba északrémet volta ellenére is oázis a mostanában megnyílt Grosse Berliner Kunstausstellung sivatagában. Kívüle, azután egy Archipkon és régebb Picasso, Braque meg Léger alkotásokon kívül alig akad valami, amire a jelenben ígent lehetne mondani, vagy ahol reményégek táruháruk a jövőbe. Az idén a Freie Sezession is helyet kapott a nagy kiállításon. Tavaly csak a November Gruppe jelentkezett a modern művészet nevében.

Ez a csoport az absztrakció elvén indulva körül ült el a Freie Sezession-tól, mint par excellence expresszionista üzemtől. Szembefordulását az alaki kérdések túltengése illuzóriussá teszi. Mivel formáiban csak kivételesen szívdórák fel objektív, reális életességek, megmarad az expresszionizmus érző romantikájában. Mindössze annyi a különbség, hogy a szinkrázátok képzelt szilárdságu tengelyek mentén cikkázrak, azonban kristályos, tehát áttetsző, tehát megint csak szivárványos álombafeledkezéseket és kalandozásokat jelentő formában. (Hans Brass pl.) Az expresszionizmus és kubizmus „összeegyeztetéséről” van itt szó. A szobrász Belling is ezt csinálja. Nála is kristályos ékbeszökdecselések ideges nyughatatlansága freccsen szanaszéjjel. Belling tud azért erős is lenni. A Grosse Berliner Kunstausstellungban tavaly volt egy szobra (Dreiklang), melynek belső feszültségi monumentális akarattá fegyelmezettten ívelődtek össze.

Az expresszionizmustól elragaszkodó, de formális voltában meddő dialektika a November Gruppe számos tagját kifejezetten csak elvont és csak konstruktív próbálkozásokba sodorta. Fredmény: Kabbalisztikus ikerrendszerek támadtak, amelyeknek nem hogy legalább szubjektív életességük, de még csak értelmük sincsen. Nem is lehet. Mert amennyire kevés a művészet teljességéhez az alanyiségében elszigetelt élmény pusztá térbeömlesztése, éppen annyira nem elég, ha szerkezeti kategóriák, logikus aprioritások üres kereteit állítjuk fel a képeken arékül, hogy beljük törroék és sürítroék az objektív, reális élet alakatlan és ezer alakumatóriás vitális lényegét. Emberi és alkotó szuverenitásunk csak az anyag és szellem kollektív vagy kozmikus tényvein át váthatik teljessé. Különben világ-szemlélet és életbe vezető út helyett megint csak magunkra hagyott örökös légtorrászai leszünk a mindenkori legújabb és legeslegújabb agyafurt formatrapézeknek.

Mátyás Péter

Mult számunk tartalma: George Gross: 4 rajz — Kassák Lajos: Vers 8, 11, 13, 12 — Macza János: A színpad (1) — Ufvári Erzsé: Próza 20, 21 — E. E.: Szanatóriumieste, Majd — Mihályi Ödön: Márciusi tribün — F. T. Marinetti: A Taktilizmus — Iwan Goll: Guillotin — Simon Andor: Két vers — Remenyik László: Nyugalom (1) — Marcel Sauvage: Napszurás, Ég a fű — Richard Huelsenbeck: Májuséj — Kudlak Lajos: Vers 3, 5 — Mátyás Péter: Új művészet (1) — B. Tokin: Zenit, Zenitizmus

Szerkesztőségünkhöz beküldött könyvek és folyóiratok.

F. T. Marinetti: „Taktilizmus“ 1921 Milano. „Poesia“ kiadása.

„Blen“, az olasz dadaisták folyóirata, 3. szám, 1921 Mantova.

„391“, francia dadaisták folyóirata, 1-7 számig, 1921 Páris.

„De Stijl“, holland kubisták és futuristák lapja, 7-8. szám, 1921 Leyden.

„Salon Dada“, dadaisták folyóirata, Paris, 1. szám, 1921.

„La Vie Des Lettres“, francia kubisták folyóirata, 7. évf., 3. és 4. szám, 1921 Paris.

„Action“, művészeti és filozófiai folyóirat, 6. és 7. szám, 1921 Paris.

„Promenoir“, ujművészeti folyóirat, 2. és 3. szám, 1921 Lyon.

„Poesia“, olasz futuristák folyóirata, 3., 4. és 5., 6. szám, 1921 Milano.

„Ultra“, spanyol ultraisták lapja, 12., 13., 14., 15. szám, 1921 Madrid.

„Selection“, a belga ujművészek folyóiratának kiállítási különszáma, 1921 Bruxelles.

„The Dial“, amerikai ujművészek folyóirata, 1. és 2. szám, 1921 New-York.

J. Puni: Az új képzőművészetről, 1921 Moszkva.

el Lissitzky: Prounen, mappa 10 litografiával, 1920 Moszkva.

Punin-Tatlin: Az üvegtorony, 1920 Pétervár: Rodtschenko, Rosanowa, Udalcowa, Malevitsch, Kandinskij, Klun, Tatlin, Konubu, Manebar, Lissitzky legújabb munkáinak reprodukciói Moszkvából.

Max Verworn: Keltische Kunst, „Sturm“ kiadás, 1919 Berlin.

Rudolf Blümner: Der Geist des Kubismus und die Künste „Sturm“ kiadás, 1921 Berlin.

„Sturm“ havonta megjelenő művészeti folyóirat, 1921-es számai, Berlin.

„Die Aktion“, hetenkint megjelenő politikai és művészeti folyóirat, 1921 évfolyam számai, Berlin.

„Veraikon“, cseh művészeti és politikai folyóirat, Prága 1921.

„Zenit“, zenitista folyóirat, 1921-es számai, Zagreb.

„Clarté“, politikai és irodalmi folyóirat, 1921-es számai, Paris.

Arp: der vogel selbdrift, 100 számozott példányban megjelent albumalaku verseskönyv metszetekkel, 1921

MA KÖNYVEI:

Ujvári Erzsi: PROZÁK

300 példányban. — George Grosz rajzaival. A címlap Kassák Lajostól. 10 számozott rendkívül finom amatőr kiállításra példány ára: 250 K., 50 lei vagy szokol, 25 dinár. Rendes példányok ára: 60 K., 15 szokol vagy lei, 10 dinár, 5 líra, 1 dollár.

Barta Sándor: IGEN

(Elfogyott.)

100 számozott példányban. — Bortnyik Sándor eredeti színes metszetével ára: 50 K., 15 szokol, 10 dinár, 15 lei, 5 líra, 1 dollár.

Kassák Lajos: UJ VERSEK

(Elfogyott.)

200 számozott példányban. — Kassák négy fametszetével ára: 100 K., 15 szokol, 15 dinár, 15 lei, 5 líra, 1 dollár.

Bortnyik Sándor albuma

6 színes metszettel, 1000, 500 és 350 koronás árban. (Mindhárom kiadás teljesen elfogyott.)

Bortnyik Sándor linoleummetszetei:

Liebknecht arcképe (1918)
Lenin arcképe (1918)
Kassák Lajos arcképe (1919)
Önportré (1920)
Agitátor (1920)
Ruf (1921)

A metszetek ára darabonként 200 osztrák korona, 25 szokol, 15 dinár, 25 márka

A MA pártoló és előfizetési ára:

Pártolótagsági díj egy évre: 500 K., 100 szokol, 60 dinár, 100 lei, 50 líra, 50 frank, 50 svájci frank, 10 dollár.

Állandó pártolótagsági díj: 1500 K., 500 szokol, 500 lei, 300 dinár, 150 líra, 150 frank, 150 sv. frank, 30 dollár.

Előfizetési díj:

egy évre:	fél évre:
390 K.	150 K.
75 szokol	40 szokol
40 dinár	20 dinár
75 lei	40 lei
75 márka	40 márka
20 sv. korona	10 sv. korona
4 dollár	2 dollár
20 líra	10 líra
20 frank	10 frank
8 sv. frank	4 sv. frank

Egyes szám ára:

30 K., 7 szokol, 4 dinár, 7 lei, 6 márka, 1 és fél sv. korona, 25 cent, 2 líra, 2 frank.

A MA amatőr számainak előfizetési ára:

(megjelenik 50 példányban.)

egy évre:	fél évre:
500 K.	250 K.
100 szokol	50 szokol
100 márka	50 márka
60 dinár	30 dinár
50 líra	25 líra
100 lei	50 lei
10 dollár	5 dollár

Egyes szám ára:

50 K., 10 szokol, 10 márka, 10 lei, 8 dinár, 6 líra, 1 dollár.

HORIZONT

amatőr könyvtár

Szerkeszti: KASSÁK LAJOS.

első (tiz számból álló) sorozatának

PROGRAMMJA:

Archipenko (megjelent)	Klee
Huelsenbeck és Grosz	Uj Oroszok
	(sajtó alatt)
Schwitters	Marinetti
Apollinaire	Uj Csehek
Tzara	Uj Angolok

A HORIZONT amatőr könyvtárból finom műnyomó papíron, 300 számozott példányban időközönként jelenik meg. A könyvtár programja, hogy a mai nehéz viszonyok mellett is legalább a föltétlen érdeklődőkkel az új művészetek nemzetközi reprezentánsait megismertesse. Fölvhívjuk tehát barátaink figyelmét, hogy mindazok, akik ennek a magyarban, eddig páratlanul álló könyvsorozatnak akár művészeti, akár bibliofil értékét felismerik, a könyvek csekély megjelenési példányszámára való tekintettel, az egész sorozatra egyszerre tegyék meg megrendelésüket. Egyes példány ára: 120 oszt. korona, 20 szokol, 20 lei, 14 dinár, 14 líra, az egész sorozat egyszerre megrendelve 1000 oszt. korona, 160 szokol, 160 lei, 100 dinár, 100 líra. Minden a könyvtárra vonatkozó küldemény a MA kiadóhivatalába irányítandó: Wien, XIII., Amalienstraße 26. sz. 111.

Ez év szeptemberében jelenik meg a „MA“ második lírai antológiája, előjegyzéseket elfogad a kiadóhivatal.

„Ma“ havonta egyszer megjelenő aktivista művészeti és társadalmi folyóirat. Szerkeszti: Kassák Lajos. Helyettes szerkesztők: Uitz Béla és Barta Sándor. Felelős szerkesztő és kiadó: Fritz Brügel. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Wien, XIII., Amalienstraße 26/11. Németországi képviselőnk: Moholy Nagy László, Berlin-Charlottenburg, Witzlebenstrasse 3. Csehországi képviselőnk: Kudlák Lajos, Lučeneč, Massarikova u. 11. Szlovákiai képviselőnk: Mácza János, Kossice Massarikova u. 25. Jugoszláviai képviselőnk: B. Tokin Zagreb, Hatzova 9/1. VI. évf. 8. szám. Megjelenés dátuma 1921 Augusztus 1. — A lap minden cikkeért a szerző felel.